

1508
11. pr.

HRVATSKI-FRANKOPANI

XXX. APR.
HORA IX.
A.D. 1671.

~~B#5~~

—

~~853~~
0

200,00

122

6

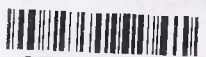

ZRINSKI I FRANKOPANI

SVEUČILIŠTE 22
 JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
 U OSIJEKU
 GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
 OSIJEK 348.831
 Broj inventara: _____
 Signatura: 34(497.5)

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
 OSIJEK

 871334175

~~11269~~

Prof. Orlić: Zrinski i Frankopan

HRVATSKI MUČENICI BAN PETAR ZRINSKI I FRANJO KRSTO FRANKOPAN

I.

Nema u Hrvatskoj porodica, čija bi imena većim sjajem sjala na obzorju hrvatske prošlosti kao što su sjala imena starih hrvatskih rodova knezova Šubića-Zrinskih i Frankopana. Dične te porodice preko šest stoljeća sudjelovahu u političkom i kulturnom životu hrvatskoga naroda. Ove su podale hrvatskom narodu dvanaest banova, od kojih su neki zaista odlučivali udesom hrvatskoga kraljevstva. Tko se ne sjeća samo slavnog primorskoga bana Pavla I. Šubića-Bribirskoga (1272.—1312.), koji je ustao protiv zadnjega Arpadovića Andrije III. „Mlečanina“? Tko se ne sjeća toga diva, koji je svojim patriotskim radom i nastojanjem spriječio zlonamjerne osnove Andrijine matere, podle i lukave Mlečanke Tomasine Morosini i njezinog brata Albertina Morosini, koji su htjeli da divnu hrvatsku zemlju i modri hrvatski Jadran posvema spremu pod vlast grabežljivoga krilatog lava sv. Marka? A što da reknemo tek o najvećem junaku svih vjekova i vremena, sigetskomu lavu i hrvatskom Leonidi Nikoli Šubiću-Zrinjskome, tome uzoru viteštva, junaštva i zadane riječi? To sve bijahu muževi, koji su ostavili časnu

uspomenu svim poznijim hrvatskim naraštajima i podali im svijetao i sjajan primjer, kako se bori za njezinu i našu dragu i slatku slobodu!

II.

Hrvati izabravši Ferdinanda Habsburgovca na Cetinu za kralja hrvatskoga, nadahu se, da će im on biti čvrsta potpora i obrana u boju protiv Turaka. Ali nažalost, njegovim izborom slabò bi pomoženo Hrvatskoj. Ne samo da se nijesu riješili krvoločnih Turaka, već si naprtiše na vrat i drugo, još veće zlo, koje im posla bečki dvor kao nagradu za njihove tolike žrtve. Surove čete njemačke soldateske, te njemački oficiri i generali poplaviše doskora naše krajeve i izvadahu na jadnomu narodu gore i teže zulume od samih Turaka, od kojih nije patio samo prosti puk, već i velikaši, koji su uzalud slali u Beč tužbe i jadicovke na zulume njemačke soldateske. Po svojim pouzdanicima slali su njemački časnici neprestano u Beč lažne poruke, da su hrvatska gospoda ponajviše kriva, što Turci često provaljuju u hrvatske krajeve, jer da oni upravo hotimično izazivlju kavge s njima. Naročito su karlovački generali mrzili odlične rodove Zrinjskih i Frankopana, koji su po cijeloj Hrvatskoj imali svoje kićene gradove i bogate posjede. Divni gradovi i zamci bijahu trn u oku njemačkim generalima i njihovim pomagačima u Beču, koji su neprestano snovali, na koji način da se dokopaju toga bogatstva. Decenije šurovali su potajno s Turcima i ove huškali, da provaljuju u krajeve, gdje su Zrinjski i Frankopani imali svoje posjede. Razumljivo je, da predstavnici tih rodova nijesu mogli skrštenih ruku gledati, kako im Turčin uništava bogate po-

sjede, a bijedni narod kolje i odvodi u sužanjstvo. Uslijed tih neprestanih i krvavih bojeva s Turcima počela se slava roda Zrinjskoga pronositi cijelim zapadom, a Turci počeli su sve jače strepiti pred njihovim junaštvom. Nikola VII. Zrinjski, praunuk sigetskoga junaka Nikole IV., kao i njegov kršni brat Petar IV. Zrinjski bijahu proslavljeni junaci, koje su poštivali svi zapadno-evropski vladari i odlikovali ih mnogim častima. Sam Nikola VII. piše u jednom svom listu o svom srećnom ratovanju s Turcima: „ar gusto krat gospodin Bog dâ nam se turske sramote nagledati“ . . .

A slično postupao je s Turcima i njegov brat Petar, koji je u svojoj dokolici provodio srećne dane u krugu svoje umne žene Katarine Frankopanke, te velike i oduševljene Hrvatice, koja je svim srcem ljubila svoju domovinu, koja je od tadanjih hrvatskih velikašica jedina iskreno ljubila i narodni hrvatski jezik i u njemu pisala nabožne i ostale knjige. Zaista svijetla ženska pojava u ono tužno doba! Petar bijaše „strah i trepet Bosne i Hercegovine“, a podjednako u vječnoj borbi i kavgi s njemačkim krajiškim časnicima i s karlovačkim generalom grofom Herbartom Auerspergom. Na njegove podle spletke slavni je Petar svaki čas primao iz Beča zabrane i poruke, da ne smije ratovati s Turcima, jer da ih time vrijeđa i izazivlje.

Ali kada su u Beču počeli ozbiljno pomišljati o tome, kako da Ugarsku i Hrvatsku pretvore u austrijske provincije, tada planuše braća Zrinski. Rodenu svoju grudu bili su spremni braniti i oružanom rukom protiv svakoga pokušaja bečkoga dvora. U to umre upravo kralj i car Ferdinand III. dana 2. travnja 1657., a naslijedi ga njegov 17-godišnji sin Leopold I. On bijaše ružan i mlitav. U vladarske poslove slabo se ra-

zumio. Tu nije mislio svojom glavom, već glavom svojih prepređenih i neiskrenih savjetnika, među kojima su se osobito isticali: grof Ivan Porcija, knez Ivan Auersperg, stariji brat karlovačkoga generala Herbartia i knez Većeslav Lobkovitz.

To bijahu ljudi slaba značaja, kojima je glavna i jedina briga bila, kako da se lakše i brže zabogate. Ivan Auersperg bijaše među njima najgori i najpodliji. Preko mjere tašt i bezumno slavohlepan, bijaše općenito omražen, naročito među Hrvatima i Ugri.

Većeslav Lobkovitz bio je odličnoga držanja i vanjštine, a uz to vanredno duhovit. Radi porugljivih i peckavih primjedaba postao je također dosta omražen. Uz to bio je također „nemilosrdan i bez ikakvoga pravnog i moralnog osjećaja“. Vazda je imao pred očima samo vlastite interese kao i njegov predšasnik Auersperg. Leopold se u njega silno pouzdavao. On je bio onaj, koji je dične prvake roda Zrinskoga i Frankopana doveo na stratište i prikazao ih Leopoldu kao najveće veleizdajnike i buntovnike.

Uz takove „tajne savjetnike“ nije nikakvo čudo, da je Leopold u hrvatskim velikašima gledao same buntovnike, koji rade na zator bečkoga dvora. Pogotovo je to izbilo u jačoj mjeri iza Vašvarskoga mira, koji je sklopljen 10. kolovoza 1664. — Premda je Leopoldu vojskovođa general Rajmund Montecuccoli pomoću francuskih pomoćnih četa održao kod Sv. Gottharda na rijeci Rabi sjajnu pobjedu nad velikim vezirrom Ahmedom Köprölijem (Čuprilićan), to ipak bečko dvorsko ratno vijeće sklopi tako sramotan mir na 20 godina, da su pobjedenim Turcima ostale ne samo sve zemlje, koje su dosele imali u rukama, već im se Leopold obvezao platiti još i 200.000 talira ratne odštete!

Ovaj sramotni mir nakon ovako sjajne pobjede presenetio je sav kršćanski svijet. Hrvatska i Ugarska, koje su najviše stradavale od turskoga zuluma, htjele su da se rat za oslobođenje svom snagom nastavi, jerbo je svetogotthardska pobjeda bila prva sjajna pobjeda kršćanstva, koja je potkopala temelje silnoga i dosele nepobjedivoga osmanlijskoga carstva. — Ali time, što je u Vašvaru sklopljen onaj sramotni mir, bile su sve lijepe nade Hrvatske i Ugarske pokopane.

Pošto bečki dvor nije nikako htio dozvoliti, da se redovito sastanu sabori, na kojima bi se iznijele na javu sve tegobe i nevolje, s kojih pati Hrvatska i Ugarska, planuše mnogi velikaši rodovi, da prava svoja i svoga naroda zaštite pred nasiljima bečkoga dvora.

U prvi mah pomišljali su nezadovoljni velikaši, da potraže pomoć u Poljske i Švedske. No doskora uvidješe, da im od njih ne može biti mnogo pomoći. Pomišljalo se i na Veneciju, ali jer je ova sama bila u ratu s Turcima, odustalo se brzo i od nje. Preostade samo još Francuska, čiji je vladar Ljudevit XIV. iz svih sila nastojao, da uskoleba svjetski položaj Habsburgovaca. Francuski poslanik u Veneciji, Petar de Bonzy, biskup bezierski, bio je posrednikom između nezadovoljnih hrvatskih i ugarskih velikaša, koje je nepravda bečkoga dvora više zbližila nego dosele, naročito Nikole i Petra Zrinjskoga, palatina Franje Wesselényi, a ostrogonskoga nadbiskupa Djure Lippaya, državnog suca (iudex curiae) Franje Nadasdy-a i drugih, koje je podupirala u njihovim nastojanjima i umna Petrova žena Katarina sa svojim mladahnim bratom Franjom Krstom Frankopanom Tržačkim. Duša svega pokreta bio je ban Nikola Zrinski, koji se nakon vašvarskoga mira sastao u Beču s nekim odličnim Francuzima i sklopio lična prijateljstva.

Njima je Nikola živim riječima opisao patnje i ne volje hrvatskoga i ugarskoga naroda, tako da je markiz Gintry, jedan od Ljudevitovih dvoranika, izjavio da bi najbolje bilo, da Hrvati i Madžari izaberu Ljudevita XIV. za svoga kralja. Kao moćan i ugledan vladar, on bi bezuvjetno uzeo u zaštitu ove dvije zemlje i doskora ih oslobodio i bečkoga i turskog jarma. — Dakako da je ban, kao i njegov brat Petar, objeručke prihvatio ovu ponudu, tako da je već sredinom rujna 1664. knez Petar poslao svoju ženu Katarinu u Veneciju da ondje stupi u dodir s poslanikom biskupom Petrom de Bonzy. Dapače knez Petar bio je tako oduševljen za savez s francuskim kraljem, da je htio osobno doći u Veneciju da vodi pregovore. No poslanik de Bonzy, po savjetu samoga kralja Ljudevita XIV., poruči Petru neka ne dolazi u Veneciju, jer bi to moglo kome pasti u oči, već neka posrednikom bude koja povjerljiva ličnost. Zrinski predložiše Bonzyju pismeni sastavak, da je Hrvatska i Ugarska nezadovoljna pod njemačkom upravom i da krunu sv. Stjepana nude Ljudevitu XIV. Sa svojim četama, kao i sa pomoćnim četama francuskim provalili bi na tursko zemljište, započeli rat za oslobođenje i u isto vrijeme detronizirali Leopolda, izabrali Ljudevita XIV.

Međutim dogodi se velika nesreća. Na 18. studenoga 1664. pogibe ban Nikola u lovu u Kuršanečkom lugu, nedaleko od Čakovca. Vele, da ga je razderao divlji vepar koji je bio ranjen. Neki u to sumnjaju i drže, da je iz zasjede napadnut i ubit. Čudno je svakako da takav junak, kakav je bio ban Nikola, nije ni pucao ni sjekao, premda je imao uza se i mač i pušku.

Smrt njegova bijaše za nezadovoljnike velik udarac, dok za Turke neopisiva radost. Kaniški su Turci

na pr. dali od veselja pucati, a nekoji bečki ministri nijesu takoder tajili, da isto osjećaju kao i Turci.

Nakon dvomjesečnoga krzmanja imenova Leopold kneza Petra Zrinjskoga hrvatskim banom, i to 24. siječnja 1665. Da mu polaska kralj, nazva ga u diplomi junakom raznim starim hrvatskim junacima Želimiru, Zvonimiru i Krešimiru. Nazvao ga i „štitom kršćanstva a strašilom Turaka“.

Ovo laskavo priznanje i imenovanje ipak nije Petra odvratilo od njegovih osnova. U svojoj duši ostao je protivnik bečkoga dvora. Narodne nevolje i ustavne povrede bile su prevelike, da bi ga odvratile od dobro promišljene osnove. U to vrijeme udade svoju krasnu kćer Jelenu za kneza Franju Rákóczyja u Trenčinskim Toplicama i podjedno sklopi s njime pismeni ugovor na spas Ugarske i Hrvatske. U rujnu 1776. nađe novoga saveznika u bogatog štajerskog upravitelja Erazma Tattenbacha, koji je takoder bio nezadovoljan s politikom bečkoga dvora.

I upravo u času, kada je ban Petar mislio da će najlakše provesti oslobođenje svoje domovine, snađe ga osjetljivi udarac. Lukavi francuski kralj Ljudevit XIV. nakon oduljega šaranja izjavi, da mu ne može pomoći i da ga ostavlja „zauvijek“. To napuštanje uslijedilo je najednom zato, jer se Ljudevit tajno nagodio s Leopoldom zbog diobe španjolske baštine i polučio ono, za čim je toliko težio.

I tako ostade Petar Zrinski na cjedilu. Niti Poljska niti Venecija ne htjede ga poduprijeti, budući se ova posljednja izmirila s Turskom. Ali htijući pošto po to provesti svoje namjere, odluči najviše, po nagovoru svoga ljubimca kapetana Franje Bukovačkoga sklopiti savez i sa samom Turskom. U to ime posla samoga

Bukovačkoga u Solun k sultanu Mehmedu IV., koji ga vrlo lijepo primi na sam Badnjak 1669. Uvjeti saveza bijahu: da Ugarska i Hrvatska dolaze pod pokroviteljstvo sultanovo i plaćaju godišnji danak od 12.000 talira, koji se ne može nikada povećati. Sultan će obim zemljama očuvati ustav i njihove stare slobodštine. Petar Zrinski i njegovi potomci vladat će Hrvatskom i Ugarskom, a pomagat će ga budimski Paša sa 30.000 vojske. Gradove, koje bi Turci oteli Nijemcima, predat će Hrvatima i Ugrima.

Ali tadanji veliki vezir Ahmed Köpröli bijaše protiv toga ugovora, jer nije imao volje da se zarati s Leopoldom, a valjda nije pravo ni vjerovao Petru Zrinskomu. No Bukovački, držeći da će sa samim sultanom utanačeni savez uspjeti, dojavu banu po svom drugu kapetanu Poglediću tobožnji povoljni rezultat poslanstva. Na tu vijest uzé se ban spremati sa šurjakom Franjom Krstom Frankopanom na ustanak. Sve svoje kmetove na Primorju i u Gorskom kotaru pozove na oružje i obećaše im oslobođenje, ako se za njih dignu. Pouzdanik pako Krste Frankopana, kapetan Gašpar Čolnić, pode opet s 30 konjanika u Zagreb i na Markovom trgu pozva gričke građane, da se priključe banu Petru Zrinskomu, što ovi veseljem i učiniše, ali zagrebački Kaptol bijaše protivan. Čolnić ode preko Save u Breznicu i pozva hrvatsko plemstvo da se priključi banu i da se tako oslobodi njemačkoga nasilja.

Dok se to sve zbivalo u Hrvatskoj, dozna bečka vlada kroz svoga rezidenta kod porte Ivana Casanove što je Zrinski utanačio preko Bukovačkoga sa sultanom, pa se uze ozbiljno spremati da odbije taj udarac.

Međutim opazi ban Petar, da ga i Turci varaju, pa našavši se od sviju napušten i slomljenih krila,

odluči, da se konačno izmiri s bečkim dvorom, te u tu svrhu posla zagrebačkoga biskupa Martina Borkovića u Beč, da posreduje, a malo iza njega i svoga sina jedinca Ivana Antuna. No još prije nego li je ban Petar dobio bilo kakovi povoljni glas iz Beča, odnosno zatraženo oprostjenje, provali ujedared carska vojska u Međumurje i udari na Čakovac, gdje su u to doba boravili Petar Zrinski sa obitelji i knez Franjo Krsto Frankopan. Ban je u prvi mah htio, da se opre carskoj vojsci, ali ga jedan od njegovih kapetana jedva odgovori od toga. On sam ne htjede se sastati s njemačkim generalima, koje je iz dna duše mrzio, već iste noći u 11 sati oprost se od žene Katarine i sa šurjakom Franjom Frankopanom i s pratnjom od nekih 25 ljudi krene na put u Beč. Jadnik, nije ni u snu slutio, da se nikada više živ ne će povratiti k svojoj ljubljenoj Katarini, niti će njegove oči više ugledati drage hrvatske domovine

Međutim surova njemačka soldateska ušavši u Čakovac, stala je nemilo po njemu harati. Najprije se bacila na izvrsna vina u podrumu čakovačkoga grada i opijala se u tolikoj mjeri, da su časnici morali izbijati dna od bačava i prolijevati vino, samo da ih odvuku od njega. Iza toga uslijedilo je pljačkanje. Lakomi časnici prednjačili su u svemu. Divno pokućstvo, sjajno oružje, skupocjeni sagovi, kuhinjske sprave, pet pari konja i kočije s opremom odvukoše iz Čakovca. General Spankau prisvojio si je konje i kočiju, 2 ure, mnoštvo sagova, 1 srebreni mač i 12 velikih srebrenih vrčeva. Pukovnici Grana i Leslie, oružje i ostale konje, kapetan Kanicki 12 srebrnih tasa i stonjaka, a drugi skupocjene velike srebrne svijećnjaka, uopće sve, što se dalo odnijeti tako, da kada je poslanik ratnog

vijeća Franjo barun Widstein došao da u carevo ime plijeni u Čakovcu, nije već ništa našao, a carski časnici stavljali su mu sve moguće zapreke. Banici Katarini nije ostalo nigdje ništa, pa se punim pravom potužila caru, da su joj carski vojnici i časnici sve odnijeli, ne ostavivši joj „ni zdjele, ni ražnja“. — A slično zbivalo se i po ostalim Zrinsko - Frankopanskim gradovima (Svarča, Ozalj, Ribnik, Novigrad, Severin, Bosiljevo itd.) gdje je opet haračio Herberstein. Na Ozlju gradu istrkali su vrata i prozore i poskidali iste brave . . .

U to isto vrijeme stigoše Petar Zrinski i Franjo Krsto Frankopan u Beč, da se lično pred Leopoldom opravdaju . . .

III.

Isprva postupalo se s Petrom Zrinskim i Franjom Frankopanom na oko lijepo i udvorno. Osobito se u tom ljubežljivom susretaju isticao ministar Lobkovic. Na njegov nagovor napisao je Petar Zrinski odulje pismo svome zetu Rákoczyju i kćeri Jeleni, neka odustanu od daljega pokreta protiv Beča, jer da je Turčin prosta varalica.

Ova pisma zaista su pomogla bečkom dvoru. Ustanak u sjevernoj Ugarskoj odmah je prestao, ali Zrinskomu i Frankopanu, nije bilo ništa pomoženo. Ne samo, da se nijesu smjeli više međusobno sastajati već nijesu ni nikoga drugog k njima puštali. Staviše ih pod oštri nadzor i pasku. Pred njihove sobe staviše jake vojničke straže s golim sabljama.

Lobkovic je tro ruke od radosti, da se na ovaki laki način domogao Zrinskoga i Frankopana, za koje je već unaprijed stvorio osnovu, kako će ih mimo svakoga zakona i propisa kraljevstva hrvatskog staviti

pred tuđi bečki sud, koji nije u nikojemu slučaju bio kompetentan, da sudi hrvatskim velikašima. Istraga vukla se preko reda dugo tako, da je jednom zgodom Petar Zrinski izjavio sucu istražitelju Hocheru, „da ne vjeruje, da će ga i na sudnjem danu ovako teško mučiti“

Zlobni neprijatelji njihovi složiše se konačno jednoglasno u sudu, da su Zrinski i Frankopan počinili zločin veleizdaje, koji im je nedvojbeno i dokazan, pa da se mogu staviti pred sud.

Parnicu Frankoponavu uzeo je sud u raspravu dne 9. i 10. travnja, ustanovivši najprije svoju tobožnju kompetentnost, odbivši dakako jednoglasno prigovor Frankopanov protiv te kompetentnosti. Na 11. travnja bude Frankopan odsuđen na smrt, jer je krivac, što nije bečkom dvoru prijavio savez Petra Zrinskoga s Turčinom, već mu se još pridružio i u svemu ga podupirao.

Protiv Zrinskoga sastao se sud na dan 18. travnja. Sudac Abele uložio je svu snagu svoga uma, znanja i mržnje, samo da dokaže, kako je Zrinski prvi i glavni vjerolomac, buntovnik i lupež, pa ga stoga treba osuditi na smrt i to tako, da mu se pored glave odsiječe još i desna ruka, sva imanja zaplijene, a odsječena glava nabije na kolac i istakne u Medumurju. Takova teška kazna zato, jer je htio da bude ono isto što je Njegovo Veličanstvo, t. j. vladar Hrvatske, pa stoga neka se mjesto krune takne kobac njegove glave. I zaista istoga dana bi Petar Zrinski odsuđen na smrt i to da mu se odsiječe glava i desna ruka, dok je nabijanje glave na kolac zabačeno.

Na 21. travnja skupiše se u Lobkovićevom stanu tajni savjetnici u vijeće, kako da se caru Leopoldu

predloži pravorijek suda. Lobkovic je sve sile upeo, da se onako osuda predloži, kako je to sud izrekao. „Dok je god Zrinski živ, car nije pred njim siguran!“ govorio je i uvjeravao Lobkovic. Konačno nakon dugog vijećanja bi zaključeno, da je parnica provedena u redu i korektno i car se umoljava, da potvrdi smrtnu osudu.

28. travnja oko 4 sata poslije podne proglasiše carski komisari Krsto Abele i dr. Leopold Molitor, Petru Zrinskome i šurjaku mu Franji Frankopanu smrtnu osudu.

* Drugi dan 29. travnja Zrinski i Frankopan provedoše zadnji dan u pripravi za smrt i vječnost. Obojica napisаше oprosna pisma svojim dragim drugaricama. Jedno i drugo pismo puno je ljubavi i nježnosti. Petar Zrinski, kao ban i Hrvat, napisao je svojoj dragoj Katarini u hrvatskom jeziku ovo pismo:

„Moje drago srce! Nemoj se žalostiti svrhu ovoga moga pisma, niti burkati. Polag božjega dokončanja sutra o deseti uri budu meni glavu sekli i tulikajše naukupe tvojemu bratcu. Danas smo jedan od drugoga srčeno prošćenje uzeli. Zato jemljem ja sada po ovom listu i od tebe jedan vekovečni valete, tebe proseći ako sam te u čem zbantual, ali ti se u čemu zameril (koje ja dobro znam) i oprosti mi. Budi Bog hvaljen, ja sam pripraven, niti se plašim, ja se ufam u Boga vsemogućega, koji me je na ovom svitu ponizil, da se tulikajše mene hoće smilovati, i ja ga budem molil i prosil (komu sutra dojt u f am se), da se mi naukupe pred njegovim svetim tronušem u diki vekivečne sastanemo. Veće ništar ne znam ti pisati, niti za sina, niti za druga dokončanja našega siromaštva, ja sam sve na volju božju ostavil.“

Bijedna hrvatska banica, koja je bila utamničena u Gracu, nije to posljednje pismo svoga supruga Petra nikada primila. Neprijatelji roda njihova nijesu joj dozvolili niti posljednjeg dirljivog pismenog oprostaja njezinog muža. Tako daleko dopirala je njihova zloba i mržnja!

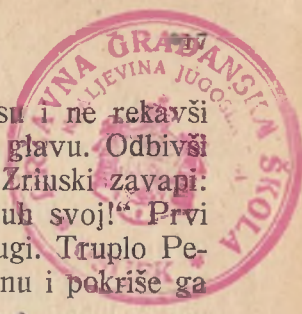
Mladi Franjo Krsto Frankopan, pisao je posljednji list svojoj ljubljenoj mladahnoj ženi Juliji Naro, rođenoj Talijanki, u talijanskom jeziku, koji u hrvatskom prijevodu glasi ovako:

„Predraga i preljubljena Julijo, moja draga! Pošto mi je voljom neba i božjom odredbom prijeći iz ovoga svijeta u drugi, da tako dadem zadovoljštinu za počinjene uvrede proti carskom Veličanstvu premilostivoga gospodara, htjedoh te iz srca da zagrlim ovim redcima i reći ti posljednji s Bogom, moleći te, moja ljubezna blagohotnosti, budeš li radi moje neobzirnosti morala trpjeti uvreda i muka. Isto te tako molim, draga Julijo, da mi oprostiš svaku i najmanju uvredu, koju sam ti nanio, otkad smo se uzeli. Ja ti sa svoje strane opraštam od sveg srca i sa svom dušom i zaboravljam na svaki povod nesporazumljenja, što si ga meni prouzročila, ma da i jest bio tek posljedica tvoje čiste i prave ljubavi spram mene. Opraštam se od svih rodaka i prijatelja mojih i preporučam ti se za jedne zadušnice za moju dušu. Nadam se, da će ona za nekoliko sati uživati božanski pogled milošću i pomoću božjom. Moja draga Julijo! Želio bih iz sve duše, da ti uzmognem ostaviti posljednji spomen svoje najdublje ljubavi, ali sam go i siromah. No zamolio sam Njegovo Veličanstvo, da se napram tebi iskaže veledušan po svojoj prirodnoj dobroti i milosti, kao dokaz moje zahvalnosti prema tvojoj vjernosti, pa stoga ni ne

sumnjam, da ćeš osjetiti dokaze slavnoga veledušja. Opraštam se također s Orfejom i molim ga, da mi oprost, štogod sam mu na žao učinio, te ga zaklinjem ljubavlju, koju mi je vazda iskazivao, da zamoli oprostnje najponiznijom molbom od Njeg. Veličanstva cara, ako ga je čim god uvrijedio, što bi dalo povoda srdžbi. Vrata milosti ne će mu biti zatvorena, a može dapače da bude dionikom koje carske blagodati, za što smjerno zamolih Njegovo Veličanstvo. Neka mi ne zamjeri, što mu ne ostavljam nikakove uspomene, jer nemam ništa njega dostojna. Tijem, draga moja Julijo, s Bogom! Ja sam ti na ovom svijetu bio odan muž, a na drugom bit ću ti najvjerniji posrednik kod Boga. Ostajem za uvijek, moja draga Julijo, tvoj najljubljeniji i najvjerniji muž Franjo Frankopan. U Wiener Neustadtu 20. aprila 1671. P. S. Ako bi sluga Bernardin došao k tebi, preporučam ti ga, moja draga Julijo, za ljubav moju i za vjernost, kojom mi je služio.“

Napokon osvanu kobni dan 30. travnja 1671. Zrinski i Frankopan slušahu oko 6 sati u jutro svetu misu i ostadoše u molitvi do 8 sati. U to doba pripremahu carski povjerenici sve za smaknuće. Oko 9 sati uvedoše najprije kneza Petra u prvo dvorište carske oružane, gdje su već čekali povjerenici. Smrtna osuda bude jcš jednom pročitana sa svim njezinim razlozima.

U zadnji još čas stiže vijest, da je car Zrinskoga pomilovao, te mu se oprašta siječenje desne ruke. Tada se uspne na uzvišeno mjesto, koje je bilo prekriveno crnim suknom, sam si skine gornju haljinu, te ju predade svome komorniku Teodoru, razgali sebi odjeću i izvadi zlatom vezeni rubac za oči, koji mu sveza

komornik. Dignuvši bujnu podulju kosu i ne rekavši ni riječi, spusti se na koljena i prigne glavu. Odbivši ura deveti sat, zamahne krvnik, dok Zrinski zavapi: „U Tvoje ruke, Gospode, predajem duh svoj!“ Prvi udarac ne odrubi glave, već istom drugi. Truplo Petrovo odnesoše četvorica ljudi na stranu i pokriše ga crnim suknom

Zatim odoše povjerenici u drugo dvorište, gdje se imalo obaviti smaknuće Franje Frankopana. Doveden na stratište, Frankopan je slabo slušao čitanje osude, već se neprestano usrdno molio Bogu i nekoliko puta poljubio raspelo. Uspeo se na stratište, sam si je također razgatio vrat i po sluzi Bernardinu dao si zavezati oči. Uskliknuvši „Isuse i Marijo“ primi prvi udarac, ali tako nesrećno, jer ga je krvnik zahvatio po desnom ramenu i bacio svom silom na tle. Nesrećni knez htjede da ustane, no u tom ga zapriječi drugi udarac, koji mu konačno odrubi glavu . . . Prisutni narod nije mogao da gleda toliko mrcvarenje, uzbuni se, a krvnik bi zatvoren.

Trupla obojice mučenika smjestiše u lijesove prekrivene crnim suknom, te ih odvezoše u crkvu i ondje sahraniše. Petru Zrinskom bijaše pedeset, a Franji Frankopanu tek trideset godina

S banom Petrom Zrinskim leže u grob „oduševljeni Hrvat u misli i u radu, kome bijaše samostalnost njegove domovine i naroda glavno načelo i težnja“ . . . dok s mladašnim Franjom Krstom Frankopanom pade u grob posljednji svoga roda, koji je oduševljeno pristao uz svoga svaka Petra Zrinskoga, da bijednoj i ispaćenoj svojoj hrvatskoj otadžbini pribavi oslobođenje ispod tudinskoga jarma . . .

Na grob njihov staviše im ovaj sramotni natpis u latinskom jeziku:

„U ovom grobu počivaju grof Petar Zrinski, ban hrvatski i markez Franjo Frankopan, posljednji od porodice, koji, jer je slijepac vodio slijepca, oba u ovu padoše jamu . . . Učite se smrtnici i po našem se učite slučaju uzdržavati vjernost kraljevima i Bogu. God. Gosp. 1671. dana XXX. Aprila, ure 9. Cilj taštine je grob.“

Niti mrtvima nijesu mogli podli i zavidni neprijatelji da oproste, već su im na nadgrobnu ploču stavili sramotni napis „jer je slijepac vodio slijepca, oba u ovu padoše jamu“ . . .

Dakle jednog Petra Zrinskoga i Frana Krstu Frankopana nazvaše slijepcima I to samo zato, jerbo ne htjedoše sagnuti glave pred nasiljem i nepravdom, jerbo ne htjedoše biti izdajice svoga naroda i domovine! . . .

IV.

Mučeničkom smrću Petra Zrinskoga na stratištu u Bečkom Novom Mjestu nastali su za njegovu obitelj preteški i crni dani. Nastale su takove patnje i poniženja kakovih nije doživjela niti jedna velikaška niti plemićka obitelj u Hrvatskoj. Naše pero nije kadro da opiše sve one boli, patnje i nevolje što ih je morala prepatiti najveća hrvatska žena i naša narodna mučenica Katarina Zrinska i njezina draga djeca. Krvožedni bečki dvor išao je svom snagom za tim, da do skrajnosti provede svoju paklenu osnovu i da zatara najslavniji rod u Hrvatskoj.

General Spankau, koji je 14. travnja 1670. došao sa 12-14.000 carske vojske, sve samih Nijemaca pred

grad Čakovac, u kom je boravila Katarina Zrinska, počeo je ondje nesmiljeno pustošiti, otimati i zapravo krasti sve do čega je došao i što mu se naprosto sviđalo. Odmah nakon zaposjednuća Čakovca šalje Spankau carskom ratnom vijeću izvještaj, da je Čakovac zaposjednut od carske vojske, a banica Katarina Zrinska u njegovoj vlasti. Car Leopold nalaže iz Beča, neka banicu dobro čuva ju i neka ju zatvori na prikladno mjesto, a kćer njezinu Zoru Veroniku neka smjeste u kakav samostan.

Ratno vijeće predložilo je caru Leopoldu neka se Katarina Zrinska pošalje u Bečko Novo Mjesto, ali car ne pristade na to, već odredi da se Katarina odvede u Karlovac, Koprivnicu ili u koju drugu tvrđu, gdje će biti dobro čuvana.

Pošto je ratno vijeće zaključilo da za Katarinu nema niti u Karlovcu niti u Koprivnici zgodnog stana, odlučiše da ju zatoče u generalovom stanu u Varaždinu, gdje će ju stražiti 24 vojnika. Međutim je Katarina obolila i predbježno ostala u Čakovcu, jer je tamo bilo više njemačke vojske koja je na nju pazila, nego u Varaždinu.

No za kratko vrijeme, sumnjičavi car Leopold opet mijenja svoju odluku, te nalaže ratnom vijeću u Gracu, da se Katarina ima spremiti u Judenburg (na Muri u gornjoj Štajerskoj). Ondje ju treba zajedno sa kćerkom predati u ženski samostan.

Ratno vijeće, koje je iz dna duše mrzilo Katarinu Zrinsku, moli cara da promijeni ovu svoju odredbu, jer da grofica Katarina Zrinska nije prikladna za samostan radi svojih „sumnjivih čarolija“, što bi poremetilo samostansku stegu...

Pošto se bijedna banica nije mogla dulje vremena

oporaviti, izvješćuje ratno vijeće caru „da se banica pretvara“, pa da bi bilo uputno da se odmah makne iz Čakovca.

Po ovom nemilosrdnom predlogu ratnog vijeća vidi se kako su Nijemci mrzili ovu veliku hrvatsku ženu. Zato je vjerojatno ono što je mletački poslanik Marin Zorzi 31. svibnja 1670. pisao iz Beča: „da bi bečkom dvoru bila mila smrt ove žene“.

Konačno odluči car Leopold da se banica mora smjestiti ili u Grac ili u Ljubno ili u Bruk. Pa kada je Katarina dočula da će morati iz Čakovca putovati u daleki tudi kraj, obrati se molbom na kneza ministra Lobkovitza i zaklinje ga „s a p e t r a n a I s u s o v i h“ neka pomogne njoj, njezinom mužu i čitavoj njezinoj obitelji. Ali njezine molbe ostale su bez uspjeha. Dana 15. srpnja 1670. u 4 sata poslije podne otišla je bolesna banica za uvijek iz svoga Čakovca. Kako je bila bolešću shrvana, morala je prekinuti put i više dana odležati u Radgoni i Vildonu. Na 22. srpnja stigla je pod oboružanom pratnjom u Grac i odsjela u gostionici kod „Crnoga slona“.

Katarina Zrinska zaista je mnogo prepatila u Gracu. Trpila je ne samo tjelesne već i teške duševne muke. Preko osam mjeseci nije čula nikakovih vijesti o svome mužu Petru, sinu Ivanu Antunu i bratu Franji Krstu Frankopanu. Osim toga okružili su ju njemačkom jakom stražom i dali joj njemačku sluškinju, koja ju je iz dana u dan vrijedala najprostijim psovkama i koja je nesrećnoj banici upravo ispijala krv.

Da bude njezina bol jača, a nesreća veća, otkinuše silom od nje njezinu dragu kćerku Zoru, koju otpremiše u Uršulinski samostan u Celovac, dok banicu Katarinu staviše u samostan sestara Dominikanka u Gracu.

Lako si možemo sada pomisliti onu silnu bol i duševnu muku, koju je sada patila ova bijedna žena. Muž joj je bio mrtav, brat isto tako, a svi ostali članovi njezine obitelji raspršeni na sve strane. Ona sama zatočena u Gracu, najstarija joj kći Jelena udata daleko u sjevernoj Ugarskoj, srednja kći Judita Petronila opatica u Zagrebu, najmlada joj kći i ljubimica Zora u Celovcu, a jedinac sin Ivan Antun opet zatočen u Pragu. Nesrećna majka dobro je predmjevala da jamačno više nikada u životu ne će vidjeti nikoga od svojih milih i dragih. Sve je to na nju tako djelovalo, da je od prevelikih duševnih muka konačno poludjela!

Bijedna hrvatska banica, nekoć slavna, bogata, ugledna i moćna, morala je ovako jadno svršiti. Na 16. studenoga 1673. uze je dragi Bog k sebi. Tijelo joj pokopaše u Gracu, i to u grobnici ispod crkve sestara Dominikanka . . .

Najmlada kći njezina, Zora, preživjela je svoju majku mučenicu. Kada je zapravo umrla, nije nam poznato, ali imamo podataka da je još godine 1683. živjela. I ona je poput svoje starije sestre Judite Petronile našla zaklonište u tihim samostanskim zidinama, da u postu i tihoj pobožnoj molitvi izmoli upokoj plemenitim dušama svojih velikih ali nesrećnih roditelja.

Najstarija kći Petrova i Katarinina, glasovita ljepotica Jelena, bila je prvi puta udana za kneza Franju Rákoczyja, najbogatijega mađarskog velikaša, koji je umro već u 31. godini života svoga, dana 4. srpnja 1676. — Kasnije se udova Jelena preudala za grofa Mirka Tökölija, koji je sa svojim ustašama zadao vrlo mnogo jada nezahvalnom i nevjernom bečkom dvoru.

Srednja Katarinina kći, Judita Petronela, koja je bila predstojnica reda Klarisa, umrla je negdje koncem

XVII. vijeka u Zagrebu, a bila je sahranjena u samostanskoj crkvi presvetoga Trojstva. Ta crkva bude porušena godine 1837. i tom zgodom zametnule se i kosti Judite Petronele Zrinjskove, te danas ne znamo, gdje počiva kćerka velikoga hrvatskoga bana.

Jedinac sin Petrov, Ivan Antun Zrinjski, također je vrlo mnogo prepatio u životu. Kao muški odvjetak slavnoga bana, bio je i on bijednik mnogo proganjan i zlostavljan. Poput svoje nesrećne majke i on je konačno poludio u tamnici rattenburškoj . . . Na 11. studenoga 1703. u jutro između 5 i 6 sati ispusti svoju dušu. S njime pade u grob zadnji potomak najslavnije hrvatske velikaške porodice! . . .

* * *

Ali hrvatski narod, koji je častio svetu uspomenu narodnih svojih velikana, nije zaboravio niti njihovih zemnih ostanaka, toga jedinog amaneta, što mu je ostao od tih velikih i slavnih narodnih branitelja. Nakon punih 247 godina prenio je kosti bana Petra Zrinjskoga i kneza Franje Krste Frankopana iz tuđine u dragu otadžbinu Hrvatsku. Uz neopisivo slavlje i kraljevske počasti položene su njihove kosti dana 30. travnja 1919. na vječni počinak u biskupskoj grobnici veličanstvene katedrale zagrebačke.

Da, 247 godina počivale su svete kosti naših narodnih hrvatskih mučenika u tuđoj njemačkoj zemlji. A tada dopriješe do njihovoga dragog groba u tuđini gromovni glasovi njihovoga ispaćenog naroda. Dopre do njih osvetnički ali pobjedonosni krik: „Divovi naroda hrvatskoga, mučenici roda svoga, vi ste osvećeni! Grabežljivi austrijski dvoglavi orao svladan je i hrvatski narod polaže ga otkinutih padža i slomljenih

krila na Vaš dragi grob, s kojega se ne će više nikada vinuti u visine, da odanle i opet zaokruži nad Vama i Vašim plemenitim i junačkim narodom!“ . . .

Na tom dragom grobu kazivat će ocevi hrvatski i majke hrvatske djeci svojoj patnje Vaše, boli i borbu Vašu . . . Ali kazivat će im i to, da ste Vi nakon dva i pō vijeka ipak slavno pobijedili nepravdu i silu . . . Vaš hrvatski narod još živi, kao što još stoje i Vaši ponosni gradovi, u kojima ste snovali i radili za slobodu Vašega naroda. Vaša uspomena živi i živjet će u vjekove, živjet će dotle, dok bude hrvatskoga imena i plemena, koga ne će nekažnjeno nitko maknuti sa svjetskoga poprišta!

Milutin Mayer

EPIGRAM

Najgušće žestoke
 Jele vjetri viju,
 Višnji turnji gorke
 Već mahe pojimlju,
 I gore visoke
 Najveć strieli biju,
 U doline nizoke
 Trieski ne dospiju.

Petar Zrinski

MAČ KOJIM SU ODRUBLJENE GLAVE PETRA ZRINSKOG I KRSTE FRANKOPANA

Mnoge svoje slavne i neslavne uspomene nastojao je grad Wienernaeustadt usčuvati u svom muzeju, koji se nalazi u gradskoj vijećnici, zajedno s gradskim arhivom. Taj muzej ima i za nas Hrvate važnost. U njemu se naime pokazuje mač, kojim su odrubljene glave Petra Zrinskoga i Franje Krste Frankopana. Taj mač je ravan, nešto dulji od metra, na obje strane oštar, a na bridu zaokružen, a ima ove napise:

Na jednoj strani:

Gott allein die Ehr Nix mer due ich beger.
Karl Hasch von der Neustadt.

Zatim slijedi urezani kotač:

Hicce rebelle caput vindex demessuit ensis
Frangopane tibi, Petre tibique Zrini. •

(Ovaj osvetnički mač odrubio je glavu urotničku tebi Frankopane i tebi Petre Zrinski.)

Na drugoj strani:

Der find es verlorn wird,
Der kauft es feil wird
Der stirbt eh dasz er krank wird.

Anno 163

(Iza toga urezana vješala.)

Frangepan et Petrus gladio cecidere sub isto
Zrinio iste comes, marchio et alter erat.

(Frankopan i Petar Zrinski padoše pod tim mačem, ovaj je bio grof, a onaj markiz.)

U muzeju čuva se još slika, koja prikazuje smaknuće, te dva puceta Zrinskoga dolmana.

NAPIS NA GROBNOJ PLOČI PETRA ZRINSKOGA
I KRSTE FRANKOPANA U WIENERNEUSTADTU*)

HOC IN TVMVLO
IACENT
COMES PETRVS ZRINIVS
BANVS CROATIAE
ET
MARCHIO FRANCISC. FRANGIPAN
VLTIMVS FAMILIAE
QVI QVIA
CAECVS CAECVM DVXIT
AMBO IN HANC FOVEAM CECIDERVNT.

Ispod toga krvnički mač s dvije mrtvačke glave
i riječima:

DISCITE MORTALES ET CASV DISCITE NOSTRO
OBSEVARE FIDFM, REGIBUS ATQVE DEO
ANNO DOM. MDCLXXI
DIE XXX. APR. HORA IX.
AMBITIONIS META EST TVMBA.

(„U ovom grobu počivaju grof Petar Zrinski,
ban hrvatski i markez Franjo Frankopan, posljednji
od porodice, koji, jer je slijepac vodio slijepca, oba u
ovu padoše jamu“. Pod mačem: „Učite se smrtnici i
po našem se učite slučaju uzdržavati vjernost kralje-
vima i Bogu. God. Gosp. 1671. dana XXX. Apr. ure 9
Cilj taštine je grob“.)

* Ploča se nalazi na vanjskom južnom zidu gradske župne
crkve.

NA OZLJU GRADU

Pred tvojim pragom pomolih se eto,
 Od svih hrvatskih prvi ti moj grade,
 Davnine naše kameni ti jade;
 Dà, duša veli: tu je mjesto sveto!
 Hrvatskih misli kolijevke gle prave,
 Mogile eto hrvatske nam slave.

Na strmu vrhu stojiš krut, ponosit,
 Ko smjela duša davnih ti vladara,
 Nebeskim zvijezdama pripravan prkositi,
 Ponosit pitaš: „Gdje mi ima para,
 Pohvalit koja može li se strana,
 Kô ja što mogu, — kuća Zrinskih bana?!

Kamenit oklop prsi moje krije,
 Kamenita i Zrinska prsa bila,
 Sveg istoka salijetala ih sila,
 Al Zrinsko srce uzdrhtalo nije.
 Visoko kô što strše kule moje,
 Junački rod uzpinjô glave svoje.

A Zrinska volja kao stijena kruta,
 U koju Kupa pjeneć se zabada
 Trajaše tvrda, dušmaninu ljuta;
 A Zrinska drevnost cvala uvijek mlada;
 A Zrinski rod kô hrast u mojoj gori
 Stajaše slavan: živ ga ne obori.

Sa njeg'vih djela sustala bje slava:
 Po svemu svijetu dično ime leti,
 I mnoga carska pokloni se glava,

Sa imena tog drhće Stambul kleti;
A polubozu, svijetu svem poznati,
Tu bjehu krotki ljudi, tu Hrvati.“

I podoh dalje u dvorane puste,
U čudno carstvo starodavnih sjena.
Čuj? Kakvi zuje tajni glasi? Čuste?
Ne slaže l' strune „Jadranska Sirena?“
A ona gospa do prozora eno?
Hrvatice oj prva ti — Jeleno!

Dà, tu vam zipka, stol i odar bili,
Tu nicalo vam suze, smijeh i pjesme,
Tu hladio vas svježi zrak taj mili,
Iz ove gorske krijepljaste se česme.
Čuj zvonice sa brežuljka malo,
Na molitvu to zvonice vas je zvalo.

A sada? — Sada? Pitaj hrast taj stari,
Nad svodom pitaj kamenoga lava:
Oj gdje su vaši davni gospodari,
I ta hrvatska njina gdje je slava?
Dà, pitaj, pitaj! — Kamen ti ne zbori.
Gdje? pitaj! — „Gdje“ ti jeka odgovori!

I mislih, tvrdi grad će pasti na me,
Uzjario se u mom srcu plamen,
Iz grada bjegoh — kô iz grobne jame,
Goruće čelo na gol tisnuh kamen.
„A sada?“ jeknuh — „pjesme, priče, bajke!“
I plakah gorko, kô na grobu majke.

ZRINSKI I FRANKOPANI KAO KNJIŽEVNICI

NIKOLA I PETAR ZRINSKI

Petar Zrinski rodio se god. 1621. u Vrbovcu, a brat njegov Nikola 1620. u Čakovcu. Nauke su izučili kod Isusovaca u Gracu i Trnavi. Odgoja njihova završila se putom u Italiju, naročito u Rim, gdje je papa Urban VIII. primio braću veoma ljubazno i poklonio im svezku svojih pjesama.

Nikola Zrinski izdao je svoja pjesnička djela pod naslovom „Adriai Tengernek Syrenaia“ (Beč, 1651.), u kojoj knjizi pored lirskih pjesama ima heroičko romantički ep u XV. pjevanja o sigetskom junaku. Pored ove knjige ostala nam je njegova dirljiva „Elégia fia halálára“ (U smrt moga sina), koja se smatra biserom mađarske lirike XII. stoljeća.

Petar Zrinski pisao je u latinskom jeziku o latinskim riječima, a u svoje je gradove sabrao velike biblioteke i umjetnička djela. UMlecima je 1660 izdao u hrvatskom prijevodu mađarsko djelo svojega brata Nikole pod naslovom „Adianszkoga mora Syrena“. Knjiga je štampana u folio obliku, a ukrašena originalnim drvorezima, što ih je izradio Jac. Piccinus, i to je najraskošnije i opremljeno i izdano pjesničko djelo u starijoj hrvatskoj književnosti. Rečeno djelo sadrži: 1. „Pisan II. v kojoj se spočita velika okornost Viole“,

u 56 tercina. 2. „Pisan II. v kojoj se spoznaje tužba Zvirarova“, u 36 kvartina. 3. „Obsidu Sigecku“, epsku pjesan u 15 „delova“ ili pjevanja. 4. „Plač Ariane“ u polemetrima. 5. „Žalost Orfeusa za Euridicom“, također 7. „Epigramata“ svojim junacima. 8. „Vzihanje k odkupitelju na križu razpetom. 9. „Izpivanje“, u pet kvartina. 10. „Tumačenje imen i riči neznanih“.

Petar Zrinski posvećuje knjigu „plemenito i dobro rojenim, svake hvale i časti dostojnim, virnim i vridnim junakom, vse horvacke i primorske krajine hrabrenim vitezovom“, a preveo je knjigu „iz ugarskoga na hrvatski naš jezik . . . starijih mojih u svakom kripostnom činu pute naslidujući“. Hrvatskim vitezovima poklanja svoje djelo: prvo, „da svit vidi, kakove sini i viteze ov naš orsag (hrvatski), zdrži, redi i poštuje, premda od vnogih zapušćeni i skoro zanemar vrženi jesmo“; drugo, „da se mi u slavna ova dila kako u zrcalo nagledajući poznati moremo“, i treće, „da se diče tijekom potomci onih (Hrvata), koji su slavno pali kod Sigeta“.

Rad Petra Zrinskoga može se prije nazvati parafrazom nego li prijevodom, jer na mnogo mjesta ide svojim samostalnim putem, slaveći djela junaka sigetskoga. Petar je mnogo ljepše izrekao svoju nakanu u predgovoru, nego li brat mu Nikola u madžarskom; onaj je posve skroman, ne će se taknuti o slavu s bratom Nikolom, koji nekako dosta smjelo izriče svoje misli; Petar se ponosi svojim patriotizmom, čega u Nikole nikako nema; Petrova je pjesma smjera hrvatskoga, namijenjena narodu hrvatskomu, da mu u uspomeni sačuva slavu na boriocce pod Sigetom. Petar je po gdješto izostavljao iz madž. originala (u „Opside sigetske“ 34 strofe), a gdješto i dokazao (111 novih

strofa) od svoga i preradivao original. Jezik je čakavski pomiješan s kajkavštinom. Oblik pjesme pokazuje, da je poznavao knjigu dubrovačku. Njegovo je i latinsko stručno djelo „De bellica disciplina restituenda“.

FRANJO KRSTO FRANKOPAN

Poslije smrti svojega oca Vuka Krsta (1625), povjeren je zagrebačkom Kaptolu nadzor nad baštinom Franje Krste. Humanističke nauke svršio je na isusovačkoj gimnaziji u Zagrebu, a god. 1656. pošao je u Italiju, radi dalje naobrazbe, i to — čini se — u Maceratu, gdje je još iste godine izdao jednu latinsku pjesmu, koja je kasnije izašla u talijanskom prijevodu („Divoto pianto composto in versi latini del conte Francesco Cristophoro Frangipani“, Loreto 1794). U Italiji se oženio plemenitom Rimljankom Julijom de Naro. Tu je zavolio i savremenu talijansku poeziju u kojoj je prevladalo pastirstvo i anakreontika, pa je prvi prenio poeziju ove ruke u hrvatsku književnost, s ovu stranu Velebita i najbolji hrvatski lirik do potkraj XVIII. stoljeća.

Frankopan je za tamnovanja pjevao ljubavne pjesme u duhu savremene galantne lirike, prpošne i rapsasane, ali refleksivnu njegovu liriku zalio je ipak mrtvi val tuge utamničenika. Kao takav priredio je posve za tisak zbirku lirike pod naslovom „Gartlic za čas kratki“, koju je kasnije nepotpuno izdao Ivan Kostrenčić pod naslovom „Vrtić“ (1871). U „Gartlicu“ (Gartenvrt) nalaze se „cvitja vsakojačkih popivak“, ali pjesnik se boji, da će mu cvjetovi biti maganjasti, ne će lijepo izacvasti, „az moja meštija ni vrtlarija“. „K tomu zasadit cvitja — kaže dalje u predgovoru —

triba vrime povoljno, srce zadovoljno. Ovi pako gartlic je zasadjen o oblačnih dnevih v urah nesrićnih, srcem turobnim, mislih neprilićnih“.

Osobito valja istaknuti, da se u „Gartlicu“ opaža utjecaj narodne poezije, njenih motiva i dikcije, te se on, uopće bogat pjesničkim oblicima, služi i narodnim desetercem i dikcijom narodne pjesme. Frankopan je prema tvrdome znaćaju Petra Zrinskoga mekan, nježan i osjećajan, premu njemu epiku on je ćisti lirik. Osjećaj mu je mekan i nježan, ali nije raznježan; topao je, ali se ne rastapa; teće, ali se ne razliva. Ima u njegovim pjesmama i duševne vedrine, pa i u oćaju dosta samoprijegora, postojanosti i mućevnosti.

Pisao je prozom. Od ovoga rada vaćan je ulomak jedne komedije bez naslova, ćiju je radnju lokalizovao na domaćem tlu. Ta je komedija prijevod Molićrova „George Dandina“, koji je izašao 1668., pa će to jamaćno biti uopće prvi prijevod ove savremene komedije.

KATARINA ZRINSKA

Saćuvao se rukopis „Sibile“, knjige gatalice u stihovima, ukrašene slikama, koja bijaše vlasništvo Katarine Zrinske, kćerke Vuka Krste Frankopana i žene Petra Zrinskoga. Proućavanjem jezika dokazano je, kao vrlo vjerojatno, da je to djelo Petra Zrinskoga. Ali ni ta „Sibila“ nije izvorno pjesnićko djelo, već prijevod „Fortune“, što je izašla na maćarskom jeziku god. 1594.

Katarina Zrinska istakla se knjićevnim radom time, što je izdala „Putni tovaroš“ (Mleci, 1661.), molitvenik „iz nimšskog na hrvatski jezik istomaćen i spravljen“, sa drvorezima Elizabete Piccini, a nami-

jenjen „vsega hrvatskoga i slovenskoga orsaga gospodi i poglavitim ljudem obnjega spola, vsake vrste i fele dobrim kršćenikom“.

Knjiga (prvo izdanje) ima 441 stranu, štampana je u 12-tini. Naslov je ovaj: „Putni tovaruš (drug) vnogimi lipimi, novimi i pobosnimi molitvami iz nimškoga na hervaczki jezik isztomachen i szpraulen meni groff Frankopan Catharini goszpodina groffa Petra Zrinskoga hisnom tovarussu. Pernich szada u štampi na suitlo dan i vnogim pobosnim lyudem na vsivanju i tovaristno vdilyen“.

*

Katarina, kći Feridinanda Frankopana i Marije Brankovićeve, praunuka despota Gjuggja Brankovića, a žena sigetskoga junaka Nikole Zrinskoga, napisa i izda „Molitvene knjžižice“, on koterich je med drugimi pobožnimi nauki i molitvami Marijanski i mrtvečki officium“ (1560.)

HRVATSKI PISCI I PJESNICI PREMA ZRINSKIMA I FRANKOPANIMA

Jurju Zrinskome, sinu sigetskoga junaka Nikole, posvećuju svoja djela Pergošić u Hrvatskoj, Karnautić iz Zadra i Zlatarić iz Dubrovnika.

Nikoli i Petru Zrinskom, dok su još bili nejaka djeca, posvećuje Franjo Glavinić svoje hrvatsko djelce „Četiri poslidnja človika“ (Mleci, 1628,). Juraj Ratkaj, kanonik zagrebački, posvećuje svoje djelo „Memoria regum et banorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae“ (Beč, 1652.) mladome kralju Feridnandu IV. te Nikoli i Petru Zrinskome. Ne zadugo Dubrovčanin

Vladislav Menčetić pjeva panegirik Petru Zrinskome i slavi ga kao bojnika i umnika, koji bi bio dostojan „kraljevat svijet“.

*

Franjo Glavinić posvetio je Vuku Krsti Frankopanu svoje djelo „Cvit svetih“ (1628), a Baltazar Milovec izdao je troškom Patarine Zrinske i posvetio joj knjigu „Dvoj dušni kinč“ (Beč, 1661.).

Zanimivo je, da je Katarina, kći Ivana Frankopana Cetinskoga, udata za Madžarina Gavru Pereny-a još g. 1533, dala štampati poslanicu sv. Pavla, prijevod svoga dvorskoga kapelana Benka Komjati-a i njoj je posvećena ova prva madžarska štampana knjiga.

X PETAR ZRINSKI I FRAN KRSTO FRANKOPAN NA STRATIŠTU

Osvanuo je 30. travnja godine 1671.

U Bečkom Novom Mjestu već rano u jutro čuli su se u nekim ulicama oštri povici časnika i teški stupaji vojnika. Kod kapucina zvonilo je na sv. misu; tanki zvek razlijegao se sad jače sad slabije, kako bi vjetar dunuo. U samo svanuće bila se naglo podigla proljetna oluja, sijevnulo je i zagrmjelo nekoliko puta, zapljuštila je kiša, sve se brzo izdušilo, zapadnjak je rastrgao oblake. Sunce je provirivalo na mahove, iskrile su se kapljice na krovovima, preko bedema slijevao se u grad miris oranica i livada.

Ljudi su se žurili na bedem, da uhvate mjesta na sjevernoj strani trga, što je bio pred gradskom oružnicom. Svačiji je pogled najprije pao na sredinu trga, gdje se nešto crnjelo, nekakav pod, pokrit crnim suknom, do tri stope visok, dug šest hvati, širok četiri. Na njemu pri kraju bila je okrugla i debela klada, a na njoj se sjala velika sjekira. Ljudi su znali, da se na ovakovoj kladi sjeku ruke. Nasuprot onom podu bilo je jedno uzvišeno mjesto od dasaka pokriveno lijepim sagom za kraljevske povjerenike i drugu gospodu. Na popločanom trgu ponarasila je trava između nekih ploča. Gradska oružnica bila je na zapadnoj strani

trga, a kapucinski manastir, velika zgrada na dva krila, na istočnoj i južnoj strani. Mnogo se djece popelo na manastirski krov; na prozorima i prozorčićima sve glava do glave kao i na bedemu.

Oko sedmog sata dode na trg gradska domaća garda pod oružjem, i svud naokolo nastaje veseo žamor, jer se mnogi raduju, što vide svoje rođake i prijatelje, gdje onako ponosno stupaju, opasani širokim žutim remenjem, pod golemim dlakavim tulcima. Garda se razdijeli na četiri jednake četice, pa svaka u jedan kut. Malo zatim eto kopljanika, bit će ih do dvije stotine; brkati su, plavokosi, ponajviše krupni; stupaju zbijeno, oštro. Sve je na njima široko: i čizme i hlače i rukavi i klobuci s perjanicama. Oni se poredaju na zapadnoj strani trga pred glavnim pročeljem oružnice, spuste koplja, naslone se mnogi o zid, pa neki gledaju one ljude na bedemu i na krovovima, a neki zijevaju. Opet nastaje žamor; na shod iznad glavnih vrata oružnice izašao je gradski načelnik Matija Eierl von Eiersberg s gradskim sucem i s njegovim prisjednicima Mihovinom Marklom i Hanusom Grubelom. Sve domaći ljudi, odjeveni kao na blagdan. Razgovarali su se na onom shodu veoma ozbiljno i dostojanstveno, kao da su htjeli uvjeriti onolike svoje sugrađane, da su u vječnom službenom poslu, da je njihovo djelo sve ono, što se danas zbiva, da se sve obija o njihove glave.

Sunce je bilo već osvijetlilo pročelje oružnice i nešto trga pred njom, i lagano se primicalo k onom crnom podu, gdje se sjala sjekira na kladi.

Na kapucinskom zvoniku odbije osam sati, a na trg došću povjerenici Abele i Molitor, dvorski tajnik Podestà, vladin izaslanik Juraj Domhofer i bilježnik kaznenoga suda Maksimilijan Hanugel. Sad sadu na

trg i oni, koji su bili na shodu, naklone se duboko onoj gospodi iz Beča, najdublje kraljevskim povjerenicima. Oni im milostivo pruže desnicu. Svi su bili odjeveni u crno, neki s mačem o boku, drugi s dugim vlasuljama. Razgovarahu se pred oružnicom, gdje je bio i kapetan von Ehr sa svojim kopljanicima. Povjerenik Abele upita gradskog suca Pavla Pleyersa:

— Kad je došao Nikola Mohr?

— Sinoć, ravno iz Šopruna, odgovori sudac.

— Gdje je sada? opet će Abele.

— U oružnici. Vojnici su mu dali dobru pečenku i vrč vina. Vrlo je veseo, šali se s vojnicima.

— Samo da se ne bi opio! pogleda Molitor zabrinuto suca.

— Neka pije poslije . . . Čuo sam, da je jednom, u Požunu, došao pijan na stratište. Ne bih htio, da se to i danas . . . posmijehne se Abele.

— Ne bojte se, dična gospodo povjerenici. Nikola Mohr već je odsjekao sto sedamdeset i tri glave! nakloni se sudac.

— Nije svaku spretno, saže ramenima Abele. Molim Vas, ne dajte mu mnogo vina.

— Gle, koliko radoznale i glupe svjetine! reći će Molitor prevrgnuvši okom po bedemu i krovovima. Počasi pa dometne: Ja želim, da već jednom svrše te proklete parnice!

— Danas će dakle i Nadasdy? . . . zaklima gradski načelnik Matija Eierl.

— Ja mislim, da je već mrtav, nasmijulji se Molitor. Danas je četvrtak, 30. travnja, da, za danas bilo je odlučeno, u osam sati. Njegova je glava dakle pala u bečkoj gradskoj vijećnici, u koju su ga prenijeli iz tamnice pred tri dana u noćno doba. Kad sam ga vidio

posljednji put prošle sedmice, bio je blijed i modar, pravi mrtvac. I grof Tattenbach ne će dugo čekati . . .

— Osam je sati minulo, da, Nadasdy je mrtav, zijevne Abele. Njegovo je ime izbrisano iz plemićke matice. Njegova su djeca dobila ime: Kreuzberg.

— Pročulo se, da će premilostivi cesar dati onaj krasni Nadasdy-ev grad Pottendorf s golemim posjedom slavnomu i prezaslužnomu generalu grofu Montecuculiu, oglasi se tiho sudbeni prisjednik Grušel, mršav i grbav starac.

— Čuli ste istinu, potvrdi Abele. I pravo je, da se nagrade svi oni, koji vjerno i neumorno služe premilostivom cesaru.

— Dakako, pravo je, da se obilno nadare, doda dvorski tajnik Podestà.

— A jesu li Nadasdy-u i desnicu? . . . upita ponizno sudbeni prisjednik Markl, sitan i blijed starčić.

— Nisu mu je odsjekli. Cesar ga je pomilovao pred tri dana, kad i Zrinskoga i Frankopana, odgovori Abele.

— Zrinski i Frankopan ne znaju, da im se ne će odsjeći desnice, žurno će gradski sudac.

— Nijesmo im htjeli kazati, da ih je cesar pomilovao.

— Htjeli smo, da budu u strahu, pohvali se Molitor.

— Dosta su vam posla zadali! hukne Hanugel, bilježnik kaznenog suda, visok i krupan, zažarenih obraza.

— I ja ću mirnije spavati, kad ne bude Zrinskih i Frankopana na svijetu, reče tiho Podestà.

— O, i ja! sipljivim će glasom vladin izaslanik Domhofer, debeo čovuljak na valjkastim nogama.

— Vele, da je mladi Ivan Gnade grozan kao što mu je i otac, doda Podestà.

— Mladi Gnade!? . . . raskolače oči sudac i načelnik.

— Ivan Zrinski, sin Petrov, zvat će se odsada: Ivan Gnade. Tako je odlučio premilostivi cesar, razjasni Molitor. Na sve misli Njegovo Veličanstvo.

— Čuli smo, da je premilostivi cesar platio mnogo sv. misa za Zrinskoga, Frankopana i Nadasdya, reći će prisjednik Markl gotovo tronuto.

— Dvije hiljade za svakoga; svega šest hiljada! potvrdi izaslanik Domhofer.

— Sav svijet znade, da je premilostivi cesar najveći uzor svakomu pravomu kršćaninu! uzdahne Markl.

— Jeste li vidjeli jutros Zrinskoga i Frankopana? zapita Molitor gradskoga suca Pleyersa.

— Vidio sam ih prije jedan sat, nakloni se sudac. Kako su mi kazali kapucini, Zrinski je cijelu noć probdio, a Frankopan je spavao nekoliko sati, sve do dana; tvrdo je spavao, dok ga nije probudila ona grmljavina. Poslije šestoga sata bili su kod sv. mise, svaki za sebe. Slabi su, ali posve spokojni. Neprestano se mole Bogu.

U taj čas podigne se bruj glasova s bedema i s krovova: na trg je izašlo iz oružnice deset ljudi, a svima je na licu crna krinka, svi su ogrnuti dugim crnim kabanicama. Vjetar je razagnao sve oblake, nebo bijaše čisto i sjajno. Oni okrinkani pođu, dva po dva, lagano na onu stranu, gdje se dizao bedem, i tu se poređaše nijemi, ne izustivši ni riječi.

Žamor se slegne: nekoliko časaka za onim okrinkanima korakne iz oružnice na trg visok i snažan čo-

vjek noseći nešto na ramenu: nešto dugo, omotano crvenim platnom. Na velikoj glavi struši mu rida kosa, nakratko ošišana; lice mu je glatko obriveno, nabuhlo i rumeno; oči veoma krupne, plave i bistre, neizrecivo bezazlene i spokojne. Po debelim daskama kao po mostiću uzide na stratište, odloži ono dugo s ramena na kladu, nasloni se na nju i podvije ruke na prsima. Tako stoji i gleda u nebesko plavilo onamo preko bedema.

— Krasan dan! vjetar sve slabiji. Gle, kako mirno stoji Mohr na stratištu! Čini se da nije mnogo pio, blagim će glasom Abele prignuvši se k Molitoru.

— Zna se on svladati, šane Molitor, pogleda na kapucinski toranj, pa glasnije: A što čekamo? . . .

— Da, već je vrijeme, odgovori Abele. Gospodo, svak na svoj posao, kako je dogovoreno. Obrativši se k vladinom izaslaniku Domhoferu umoli ga: „Podite k Zrinskomu i Frankopanu i javite im, da su izbrisani iz plemićke matice, i ne samo oni nego i njihovo potomstvo. Dok im se to ne javi, mi ne možemo po zakonu da ih odvedemo na stratište.“ Zatim reče Abele bilježniku kaznenoga suda Hanugelu: „Pošto im pročitate osudu, kažite im, da je ovaj čas stiglo pomilovanje iz Beča, da im se desnice ne će odsjeći. Nemojte na to zaboraviti!“

Sad pođu u oružnicu s dvadeset kopljanika i s kapetanom von Ehrom ova gospoda: gradski sudac Pleyers i njegovi prisjednici Markl i Grubel pa vladin izaslanik Domhofer i bilježnik kaznenoga suda Hanugel.

Abele, Molitor, Podestà i domaći načelnik Eierl uzidu na ono uzvišeno mjesto posred trga nasuprot stratištu.

Gradska garda i kopljanici, koji su ostali na svom mjestu, svi se bolje poredaše, svi se osoviše i pri-

miše oružje po određenju. Pet bubnjara već je sada uprlo oči u povjerenike, jer im je kapetan von Ehr zapovjedio, da ih moraju oštro gledati, te odmah svi u jedan mah silno zabubnjati, ako im povjerenici mahnu rukom, da to učine.

— Jesu li dobro zatvorena sva gradska vrata? zapita dvorski tajnik Podestà posve tiho Abela.

— Ne bojte se, dragi prijatelju: dobro su zatvorena.

— Danas je u ovom gradu mnogo vojske, šane Abele.

— Nijeste li pomislili na kakvo izdajstvo? ... opet će dvorski tajnik.

— Na sve sam pomislio. Ne bojte se ...

— I viste nešto smučeni, osmjehne se usiljeno Podestà.

— Ja nijesam, ali mi se čini, da je Molitor problijedio, odvrati Abele drhtavim glasom.

Sad dođe k njima vladin izaslanik Domhofer iz oružnice i pripovjedi im veoma smeteno, da je svršio svoj posao, da su ga posve spokojno slušali, kad im je javio svakomu posebice, da su izbrisani iz plemićke matice.

— Kad će dovesti starijega? upita Molitor.

— Ja mislim sad odmah, odvrati Domhofer.

Na trgu i oko njega svud grobni muk. Povjetarce ispod sunca tihano je lahorilo i nanosilo mio miris proljetnoga cvijeća i mlade trave s okolnih livada. Sunce je već osvijetlilo polovicu stratišta; krvnik je mirno odmatao svoj mač, koji sijevnu dug i širok. Ljudi pogledaju sat na tornju, vrata od oružnice i onaj mač — pak svi pogledi panu na onaj shod na pročelju oružnice u prvom spratu. Na shod su izašli gradski sudac,

njegovi prisjednici i bilježnici kaznenoga suda Hanugel. Na bedemu sve se pripelo jedno na drugo.

Još jedan čas i škripnu teška vrata oružnice, trgne se mlado i staro, sve pridigne glavu, bruj poleti zrakom, pa opet grobni muk . . .

Vrata su se otvorila, na trg su stupila dva sijeda kapucina pognute glave, svaki nosi malo propelo; za njima ide kapetan von Ehr pa deset kopljanika, onda opet dva kapucina: jedan lijevo, drugi desno Petru Zrinskomu, koji lagano stupa s propelom u rukama. Sunce mu kruni otkrivenu glavu, onu valovitu crnu kosu, na modroj dolami blistaju se krupne toke. Korak iza njega ide sluga Tardić pa opet deset kopljanika.

Na kapetanovu zapovijed svi stanu pred oružnicom, netom što su izišli iz nje.

Bilježnik kaznenoga suda pročita osudu sa shoda jakim glasom, pak javi, da je stiglo pomilovanje od premlostivoga cesara i kralja Leopolda I., da se osudeniku ne će odsjeći desnica.

Petar pomisli na Frana i zahvalno pogleda put neba.

Gradski sudac slomi sada jedan štapić i baci ga sa shoda na trg.

Na kapetanovu zapovijed krenu prema stratištu.

Sve su oči uprte na Zrinskoga, svi se čude njegovu spokojnom licu, koje prosijeva neizmjernom dobrotom i milotom, onako blijedo, onako sveto, jer njegova bljedoća zanosi na onu velikih mučenika. Iz dubokih očiju proviruje mu neka svijetla nadzemaljska snaga, jer dok idu lagano trgom, on ne vidi nego malo propelo, on ne čuje nego riječi svojega ispovjednika, koji ga tješi, da će domalo stupiti među blažene na drugom svijetu.

Već su kod stratišta. Zrinski pogleda krvnika i njegov mač, pritisne srce rukom, pak izusti tužno:

— Časni i dobri moj oče, molite se Bogu za moju otadžbinu. Oh, da znate, kako je pogažena! Molite se za nju!

— Ja se za sve patnike . . . uduši se starcu riječ od velikog tronuća.

— Molite se Bogu za moju ženu, za moju djecu!

— Molit ću se . . . zajeca tiho ispovjednik.

— Molite se za moju dušu! uzdahne Petar, pa uzade stalnim korakom na stratište, a odmah za njim ispovjednik i sluga.

Krvnik stoji nepomično, drži mač na golom ramenu.

Zrinski svrne očima po trgu, pogleda povjerenike i reče svojemu ispovjedniku:

— Više se ovi siromasi boje moje strašne smrti negoli ja.

— Oprostite svima . . .

— Opraštam . . . drhtne Zrinski, preda propelo ispovjedniku, svuče dolamu, dobaci je slugi, izvadi iz žepa svilen rubac, prekrasno izvezen zlatom, ogleda ga, poljubi ga, pa uzdahne s najvećim bolom:

— Oh, Katarina moja! . . .

Na kapucinskom tornju odbije devet sati.

Zrinski klekne, pogleda sunce, poljubi onaj svileni rubac, dade ga slugi i umoli:

— Jure, sveži mi ovim rupcem oči. Zbogom, dobri moj Jure. Taj rubac dala mi je moja Katarina na Petrovo prije tri godine. Njezine su ga ruke tako lijepo . . .

— Dobri moj kneže! . . . zaplače sluga.

— Pridigni mi kosu sa zatiljka na tjeme i dobro

je sveži. Sastaneš li se gdje s mojom Katarinom, s mojom djecom — daj im taj rubac. Jure, ne reci im, koliko sam trpio . . . Sastat ćeš se možda s mojim sinom . . . Tvrdo sveži . . . Njega možda ne će pogubiti . . .

Sluga skuplja valovitu crnu kosu, u kojoj nijesu već rijetke srebrne nifi, i pridiže je na tjeme, a njegove se suze toče na nju i na onaj jaki i lijepi vrat . . . Kad zaveže oči i kosu istim rupcem, odmakne se od gospodara i pokrije lice rukama.

Zrinski se sad prekrsti, sklopi ruke. prigne glavu i glasno izusti:

— Bože, primi dušu moju!

Svud grobni muk. Trgom struji proljetni mio miris, s vedra neba sije sunce na onu pognutu glavu i cjeliva onaj otkriveni vrat . . . Srca ne kucaju: krvnik podigne svoj veliki mač, silno zamahne, mač sijevne, zazuji i zahvati Zrinskoga niže zatiljka po jakoj kosti. Petar pane na ruke, odmah se pridigne na koljena, a krvnik, sav smeten, naglo zamahne, ali i po drugi put udari krivo, zasiječe tek do pol vrata. Zrinski se sruši na prsa, protegne se, krv poprska crno sukno, zapuši se na suncu, mrzli trnci prolete one ljude naokolo, mnogi proklinju krvnika, koji tako muči krštenu dušu. Zrinski se trza na onom suknu, pridiže se, glava mu visi, njiše se na sve strane, krv šiklja iz grozne rane, kosa mu se razvezala, i ona visi, okrvavljena vuče se po suknu, a krvnik, sav izvan sebe, bijesan, hvata kosu, lovi glavu, da je odreže. Ljudi se zgražaju, neki urliču, mnogi bježe s bedema. Krvnik napokon odreže, otpili, krvavu glavu, pa odskoči, nasloni se na kladu, zadržta, grčevito se zguri, prezavo prevrati očima. Sad pohiti k stratištu ono deset okrinkanih ljudi, svi rastegnu crno sukno, veliko poput najveće ponjave, omotaju i truplo

i glavu, sve ostave ondje, povrate se na svoje mjesto. Sluga Juraj, prestravljen, zakloni se u kapucinsku crkvu. — — —

Ne prode ni četvrt sata, vrata oružnice opet zaškrinu i zacvile. Na trg dovedu kneza Frana sve onako kao i Petra. Tješi ga ispovjednik o. Oton, paž Bernardino stupa iza njega oborene glave, blijed kao smrt. Na bedemu se opet nakupilo svijeta.

Bilježnik pročita osudu, gradski sudac prelomi štap i baci ga sa shoda na trg.

Kad začu knez, da mu se ne će desnica odsjeći, malko se gane i duboko odahne.

Sa željeznom propelom u rukama krene prema stratištu, posve skršen nakon onolikih patnja. Sunčani sjaj od plôčâ bio je prežestok za njegove oči. Kad je ugledao krvnika i njegov mač, trgnuo se malahno, stao je čas u hodu; ali ne od straha nego kao začuden pomislivši na Petra.

Tiho reče svojemu ispovjedniku:

— Onaj je mač njegovu glavu...

— Petar se za nas moli Bogu. Domalo sastat ćete se s njim.

— Pišite mojoj Juliji, da se nijesam bojao... umoli jačim glasom, kad dođu k stratištu.

— Hoću, dobri kneže. Iz dubine svoje duše zahvaljujem Bogu, što vas je cesar pomilovao za desnicu. Jedan sat možete se sa mnom razgovarati. To vam je dopušteno.

— Pomilovao!... Mene mrtvacâ?... Hoće li Petra i mene u isti grob?...

— Hoće za stalno.

— Da, meni je kao da počivam s njim u grobu, i osjećam, kako je mrzlo njegovo tijelo, njegovo lice.

Glava leži do glave, truplo do trupla, pomiješale su se naše okrvavljene kose . . . Sve je oko mene mrtvo, samo ovo sunce bode me u oči . . . Eno, na onom suknu crveni se Petrova krv, ja je gledam, a srce me ne boli . . . Mrtvo je moje srce. Blažen bih bio, da mogu proliti jednu suzu za Petrom. A Julija? . . . San, ništa nego rajski san. A ono naše milo dijete? . . . Jadna, kako je sa mnom plakala, kad je umrlo! I mrtvo dijete, i ono cvijeće, kojim smo ga mrtva okrunili, i ona haljinica, i naše suze, sve je san, samo san . . . Sinoć sam još mogao plakati, znao sam, da sam živio, da sam bio srećan . . . Smrt je, gdje nije suza. Prazna su njezina očišta. Krvnik me gleda . . .

Knez jè govorio tiho kao sam sobom, prekinuto, teško dišući.

— Kneže, pomislite na Golgotu . . .

— Proljetno sunce pali mi oči, a led siplje na moje tijelo. Želim počinuti, leći u grob. Naš grob? . . . Hoće li Hrvati znati za njega? . . . Moja Julija ne će se na njemu moliti Bogu za moju dušu . . . Tudinac razmetnut će naše kosti. Grob u tuđoj zemlji! . . .

— U blagoslovljenoj zemlji počivat će vaše kosti. Groblje je carstvo smrti, a ova je Božja. U grobu svi su ljudi braća, svi jednako miruju, svi jednako muče.

— Krvnik me zove očima. Sjetite se moje duše!

Naglo to izreče, uzide na stratište, a odmah za njim ispovjednik i Bernardo. Sad pane njegov pogled na crno sukno, u kojemu je bilo Petrovo truplo. Stane, zadrhta, protegne malko ruke, pa ih sklopi pred licem i uzdahne:

— Oh, Petre! . . .

— Kneže, kneže . . . jecao je Bernardino gusto.

Frankopan poljubi propelo, preda ga ispovjedniku, skine dolamu, prekrsti se, sklopi ruke, klekne i umoli: — Bernardino, zaveži mi oči, odmah, odmah. Ne plači. Ondje leži moj Petar, ondje leži hrvatski ban . . . Oh, tužna moja sestro, jadni moj narode! Daleko je Hrvatska, ona ne vidi ovu krv . . . Hvala ti, Bernardino! Zbogom, zbogom! Pridigni mi kosu. Ti ćeš u Italiju, znaš, što ćeš reći mojoj Juliji . . . Jadna, kako je plakala, kad nam je umrlo . . . uduši mu se glas.

Ljudi su gledali, kako se vrat mladoga kneza bijeli na suncu. Bernardino zaveže oči i kosu, koračne na drugu stranu stratišta, pokrije rukama lice, pane na jedno koljeno, na drugo spusti glavu. Na bedemu u naručaju neke žene plakalo je malo dijete, na krovu kapucinskog tornja gukala je siva golubica — visoko u sjajnom i bistrom nebeskom plavilu plovilo je sada nekoliko sitnih i bijelih oblačića.

Knez Fran opet se prekrsti, sklopi ruke, prigne malko glavu i glasno izreče:

— Sveti Bože, smiluj mi se, oprost mi sve grijehe, primi dušu moju!

Krvnik se raskorači iza kneza, malo postrance, digne objeručke mač, visoko nad svoje desno rame, silno zamahne, mač sijevne, zazuji, zasiječe se u rame, u kost.

— Isuse, Marija! jaukne knez, od grozne boli skoči na noge, oslobodi se mača, posrne na prsa, a već je krv okrvavila pleća, rame, vrat, i tekla je niz svileni zobunac.

Svijet je protrnuo, neki s bedema siplju užasne kletve na krvnika, neki dižu ruke, zovu Boga u pomoć.

Krvnik zamahne po drugi put, svud grobni muk, mač se zakrene malko, jače sijevne, zakrši iznad za-

tiljka po glavi i razmrskana kost. Knez je tresnuo prsima o daske, trza se u krvi, hvata se za glavu, za ranu. S bedema šumi huka, ježnja steže srca, strava grčica, mnogima strši kosa, odnekud čuje se vrisak. Krvnik, razjaren, mahnit, omjeri oštro, zamahne po treći put: glava odleti, muklo udari o daske, odbije se malko, prevali se sa stratišta na ploče i okrene se jedamput do crnog sukna, u kojemu je bilo ono truplo, do Petrova ramena . . . Povjerenici potrnu, sve im se pred očima zacrni. Svijet otire znoj sa čela, mnogi plaču, okolo stratišta čuju se dugi i duboki uzdisaji i udušeni jecaji. Truplo se zavaljalo samo groznim trzajima na rub stratišta, omastilo se svojom krvi, i još je jednom pridiglo ruke i zgrčilo noge, pa se proteglo. Iz njega je tekla topla krv na ploče: tanka maglica vijala se okolo vrata na sunčanom sjaju i gubila se u vis.

Oni okrinkani omotaju truplo i glavu crnim suknom i polože mrtvacu uz ono drugo truplo. Na kapucinskom tornju zazvoni, o. Oton glasno reče: „Pomolimo se za njihove duše.“ Svi kleknu, i kapucini i vojnici i povjerenici. Zvuk zvona razlijegao se trgom, Bernardino je glasno jecao, sunce je zlatilo krv na onom crnom suknu . . .

Odmah donesoše oni okrinkani iz oružnice dva lijesa od bijelih dasaka, položiše u njih mrtvace, pa krenuše s njima u stolnu crkvu, a odavle nakon kratke molitve na groblje. Sve je ulice zatvorila vojska. Na sprovodu bilo je nekoliko kapucina i svećenika, pa do dvije stotine kopljanika pod kapetanom von Elrom.

Nešto prije podne sahraniše Zrinskoga i Frankopana u isti grob. Na humak položiše ploču, koja je već više dana bila gotova . . . Na njoj je isklesan krvnički mač, a nad njim dvije mrtvačke glave. Latinski natpis

kaže, da u grobu počivaju knez Petar Zrinski, ban Hrvatske, i markiz Fran Frankopan, posljednji od svoga roda. Slijepac je vodio slijepca i oba su pali u jamu, a njihova nesreća neka nauči ljude, da moraju biti vjerni i kralju i Bogu. Častohleplje da vodi u grijeh. Ploča kaže godinu, mjesec, dan i sat pogubljenja.

Izvadak iz knjige „Urota“ od Evgenija Kumičića.

~~GIMNAZIJA B. MASLARIĆ
KNJIŽNICA — OSIJEK~~

SVEUČILIŠTE
JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
GRADSKA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA OSIJEK 1

Hrvatski mučenici ban Petar Zrinski i Franjo Krsto Frankopan (<i>M. Mayer</i>) - - - - -	3
Epigran (<i>P. Zrinski</i>) - - - - -	23
Mač kojim su odrubljene glave P. Z. i K. F. - -	24
Napis na grobnoj ploči P. Z. i K. F. u Wienerneustadtu	25
Na Ozlju gradu (<i>A. Šenoa</i>) - - - - -	26
Zrinski i Frankopan kao književnici (Nikola i Petar Zrinski, Franjo Krsto Frankopan, Katarina Zrinska, Hrvatski pisci i pjesnici prema Zrinskim i Frankopanima) - - - - -	28
Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan na stratištu (<i>E. Kumičić</i>) - - - - -	34

KNJIŽNICA ZA MLADEŽ (NAGRADNE KNJIGE) I ŠIRE OPĆINSTVO (KNJIŽEVNA, ZABAVNA I DRUGA IZDANJA) nalazi se u tisku, pa će zadovoljiti u svakom pogledu davnoj potrebi, koja se osjećala svuda, budući da nemamo na pretek slična izdanja. Kao prva knjiga štampan je rukovet narodnih priča i pričica i knjiga Zrinski-Frankopani, almanah „Dječije Kolo“ sa prinosima naših najboljih omladinskih pisaca (Petranovića, Milakovića, Rakoša, Pakacija, Glembayeve, Kovačića i drugih), „Božićnice“, „Slavenski apostoli sv. Ćiril i Metod“, „Strossmayer“, „Knjiga narodnoga oslobodjenja i ujedinjenja“, aforizmi i pripovijesti J. Glembayeve, pjesme o. Mladena Barbarića, historijske pripovjesti i romani M. Mayera, antologija hrvatske lirike, pripovjedača, crtice B. Tonija, novele J. Truhelke, roman F. Maglajlića, pjesme J. Lovretića, izabrane radove dra M. Ogrizovića, F. Barušića, D. Melkusa, kalendar i almanah „Jeka od Osijeka“ za god. 1922., izabrani radovi hrvatskih, srpskih i slovenačkih pripovjedača (u jednoj knjizi) i drugih. Naslovne listove i slike u tekstu rišu naši slikari: Tomerlin, Renarić, Marčić, Gjurić, Roch, Benković, prof. Orlić i drugi. Sve naručbe za rečena izdanja neka se uprave jedino na naslov: Hrvatski štamparski zavod d. d., podružnica u Osijeku. Cijena je tvrdo ukoričenoj knjizi (za mladež) 14 K. Troškove otpreme plaća naručitelj.

4147

94(497.5)

ZRI